

УДК 821.161.2-31Тигр.: [791.2+792.5](477)“19/20”

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2024.02.035>

МЕХ НАТАЛІЯ

докторка філологічних наук, професорка, завідувачка відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна).

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5846-505X>

MEKH NATALIYA

a Doctor of Philology, a professor, a head of the Screen, Stage Arts and Culturology Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5846-505X>

Бібліографічний опис:

Мех, Н. (2024) Інтерпретація роману Івана Багряного «Тигролови» у вітчизняному кінематографі 90-х років ХХ століття та в українському музичному театрі 20-х років ХХІ століття. *Народна творчість та етнологія*, 2 (402), 35–43.

Mekh, N. (2024) Interpretation of the *Tiger Trappers* Novel by Ivan Bahrianyi in the Ukrainian Cinematography of the 1990s and Musical Theatre of the 2020s. *Folk Art and Ethnology*, 2 (402), 35–43.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2024. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РОМАНУ ІВАНА БАГРЯНОГО «ТИГРОЛОВИ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ КІНЕМАТОГРАФІ 90-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ ТА В УКРАЇНСЬКОМУ МУЗИЧНОМУ ТЕАТРІ 20-х РОКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

Анотація / Abstract

У статті звертаємо увагу на знакову подію сучасної української культури – книгу-ювіляра 2024 року – роман Івана Багряного «Тигролови» та на переосмислення, інтерпретацію цього твору в сучасному українському мистецькому просторі, зокрема в кінематографічному та театральному текстах.

Цьогоріч виповнилося 80 років з того часу, як світ побачив пригодницький твір з автобіографічними елементами, який мав резонанс не лише на батьківщині, але й за кордоном. І це не дивно, адже книгу було перекладено багатьма мовами світу, до того ж вона мала наклад понад мільйон примірників.

Іван Багряний представив на широкий загал *дуже український за духом* та *світосприйняттям* екшн, який навіть сьогодні, у ХХІ ст., здатен зацікавити молодь своєю правдивістю та проникливістю, своєю жагою та прагненням до свободи.

У дослідженні аналізується кіновізія роману «Тигролови», яка з'явилася в 1994 році на кіностудії «Укртелефільм». Режисером та сценаристом стрічки став відомий діяч української культури Ростислав Синько.

Кінотекст базується на першоджерелі, проте є і відмінності, які свідчать не лише про інший часовий зріз, іншу епоху, у яку ведуться зйомки фільму, але й про певні нові акценти, своє бачення, переосмислення роману Івана Багряного про юнака-авіатора Григорія Многогрішного, що за авторським задумом кінооповіді носить інше ім'я. Його у фільмі називають Андрієм Чумаком. Є ще й інші деталі, які відрізняються в романі та в однойменній художній стрічці. І це цілком природно, адже йдеться саме про авторську інтерпретацію, переосмислення відомого твору.

Однойменний кінофільм також звертає увагу глядача на дві України головних героїв: на далеку омріяну справжню Україну із Золотоверхим Києвом та на Другу Україну, яку переселенці, вигнанці з рідної землі, збудували собі на Далекому Сході у кривавому ХХ ст.

Цей мотив у наш час набуває нових відтінків, адже знову, уже в ХХІ ст., є українські переселенці, знову є люди, які змушені шукати прихисток по всьому світові, рятуючись від страшної російської навали. Чи вдасться новим переселенцям знайти свою Другу Україну? Чи зможуть вони повернутися на батьківщину? Життя покаже...

Розглядається інтерпретація роману в сучасному українському музичному театрі. Минулого року за мотивами однойменного роману Івана Багряного вийшов мюзика «Тигролови» режисера Сергія Павлюка. Це, без перебільшення, стало знаковою мистецькою подією, яка має успіх у глядача та схвальні рецензії критиків.

У статті наголошується, що коли ми бачимо готовий культурний продукт українського мистецького простору, чи то кінофільм, чи то театральну постановку, мюзика тощо, в основі яких лежить певний твір художньої літератури, ми усвідомлюємо, що це вже є інтерпретація, переосмислення. Отже, ідеться вже про створення нового тексту культури – кінотексту, театрального тексту, музичного тексту тощо.

Осмилюється роль сучасного театрального, кіномистецтва. Стверджується, що місія мистецтва сьогодні – це саме реабілітація через мистецтво. Мистецький продукт повинен давати надію, показувати щасливий варіант перебігу подій. Віра в перемогу добра над злом, оспівування любові, яка не минає, – усе це має бути сьогодні в сучасному театральному, музичному та кінотексті. Адже є запит на такі культурні продукти на сучасному часовому зрізі 20-х років ХХІ ст.

Ключові слова: український культурний простір, роман «Тигролови», свобода, щастя, кінофільм, кінотекст, український музичний театр, мюзика, ціннісні доміанти.

Attention is paid in the article to the landmark event of modern Ukrainian culture – the book celebrating its anniversary in 2024 – Ivan Bahrianyi's novel the *Tiger Trappers* and the rethinking, interpretation of this work in the modern Ukrainian artistic space, in particular in cinematographic and theatrical texts.

This year, 80 years have passed since the world saw the adventure work with autobiographical elements, which resonated not only at home, but also abroad. And this is not surprising, because *Tiger Trappers* has been translated into many languages of the world and had a circulation of over a million copies.

Ivan Bahrianyi has submitted to a wide audience a *very Ukrainian in spirit and worldview* action, which even today in the 21st century is able to interest young people with its truthfulness and insight, its thirst and desire for freedom.

The film version of the *Tiger Trappers* novel, which has appeared in 1994 at the *Ukrteleafilm* studio is analysed in the investigation. A well-known figure of Ukrainian culture Rostyslav Synko is a director and screenwriter of the film.

The film text is based on the original source, but there are also differences those testify not only to another time period, the other era in which the film was shot, but also to certain new accents, a new vision, a reinterpretation of Ivan Bahrianyi's novel about the young aviator Hryhorii Mnohohrishnyi. According to the plan of the author of the film story has another name. He is called Andrii Chumak in the film. There are also the other details those differ in the novel and in the fictional strip of the same name. And this is quite natural, because it is about the author's interpretation, reinterpretation of a well-known work.

The film of the same name also draws the viewer's attention to the two Ukraines of the main characters: to the distant, dreamed-of real Ukraine with Golden-topped Kyiv and to the Second Ukraine, which immigrants, exiles from their native land, have built for them in the Far East in the bloody 20th century.

In our time, this motif acquires new shades, because again, already in the 21st century, there are Ukrainian immigrants, again there are people who are forced to seek refuge all over the world, escaping from the terrible Russian invasion. Will new immigrants be able to find their Second Ukraine? Will they be able to return to their homeland? Life will show...

The interpretation of the novel in modern Ukrainian musical theater is considered. Last year the musical *Tiger Trappers* directed by Serhii Pavliuk has been released basing on the novel of the same name by Ivan Bahrianyi. This fact, without exaggeration, has become a landmark artistic event, which has success with the audience and favourable reviews of critics.

It is emphasized in the article that when we see a finished cultural product of the Ukrainian artistic space, whether it is a film or a theatrical production, a musical, etc., based on a certain work of fiction, we realize that this is already an

interpretation, a reinterpretation. So, we are already talking about the creation of a new cultural text – a film text, a theatrical text, a musical text, etc.

The significance of modern theater and film art is understood. It is claimed that the mission of art today is exactly rehabilitation through art. An artistic product should give hope, show a happy version of the course of events. Faith in the victory of good over evil, glorification of love that does not pass away – all this should be present in modern theatrical, musical and film texts today. After all, there is a demand for such cultural products in the modern time slice of the 2020s.

Keywords: Ukrainian cultural space, the *Tiger Trappers* novel, freedom, happiness, film, film text, Ukrainian musical theater, musical, value dominants.

2024 рік в українській культурі рясніє ювілеями. Маємо 255 років від дня народження Івана Котляревського та 210 років від дня народження Тараса Шевченка, згадуємо 100-літній ювілей Сергія Параджанова та 130 років від дня народження Олександра Довженка, 160-літній ювілей Михайла Коцюбинського та 170 років від дня народження Марії Заньковецької, 100-літній ювілей Павла Загребельного та 95 років від дня народження Юрія Мушкетика та ін.

Серед значного переліку поважних пам'ятних дат нам видалося важливим сьогодні поговорити про одну з книг-ювілярів 2024 року, а саме – про роман Івана Багряного «Тигролови», а також про переосмислення, інтерпретацію цього твору в сучасному українському мистецькому просторі, зокрема у кінематографічному та театральному текстах.

Цьогоріч виповнилося 80 років з того часу, як світ побачив пригодницький твір з автобіографічними елементами, який мав резонанс не лише на батьківщині, але й за кордоном. І це не дивно, адже книгу було перекладено багатьма мовами світу, до того ж вона мала наклад понад мільйон примірників.

Іван Багряний представив на широкий загал *дуже український за духом* та *за світосприйняттям* екшн, який навіть сьогодні, у ХХІ ст., здатен зацікавити молодь своєю правдивістю та проникливістю, своєю жагою та прагненням до свободи. Відчайдушність і волелюбність – це риси, які в цю мить демонструють українські воїни, захищаючи свою землю від лютого ворога, риси, які мають ту ж природу, що й риси героїв роману Івана Багряного. Нашадки славетних пращурів виборюють наше майбутнє. І той лейтмо-

тив, яким просякнутий роман Багряного, – *СМІЛИВІ ЗАВЖДИ МАЮТЬ ЩАСТЯ* – зрозумілий, як ніколи раніше. Він надихає, мотивує, спонукає до дії, відгукується в кожному українському серці.

Дивує нас те, що в українському культурному просторі поки що є лише одна кіновізія роману «Тигролови», яка з'явилася в 1994 році на кіностудії «Укртелефільм». Режисером та сценаристом стрічки став відомий діяч української культури Ростислав Синько.

Кінотекст базується на першоджерелі, проте є також відмінності, що свідчать не лише про інший часовий зріз, іншу епоху, у яку ведуться зйомки фільму, але й про певні нові акценти, нове бачення, переосмислення роману Івана Багряного про юнака-авіатора Григорія Многогрішного, що, за авторським задумом кінооповіді, носить інше ім'я. Його у фільмі називають Андрієм Чумаком. Є також інші деталі, які відрізняються в романі та в однойменній художній стрічці. І це цілком природно, адже йдеться саме про авторську інтерпретацію, переосмислення відомого твору.

Відомий український мистецтвознавець, філософ культури Ігор Юдкін-Ріпун у монографії «Феноменологія культури як методологія інтерпретації», яка побачила світ у 2020 році, цілком слушно зауважує, що «інтерпретація виконавцем тексту – не репродукція, не відтворення тексту як готової і наперед визначеної цілісності. Інтерпретація становить виявлення опосередкування відношення людини до світу, осмислення цього відношення як чинності активного суб'єкта, носія інтенції. Зокрема, у виконавському мистецтві, перед тим,

як наново постати в драматичній виставі чи музичному концерті, текст піддається тотальній дезінтеграції, перетворюється на перелік, на проміжні, транзитні тексти, що опрацьовуються в творчій роботі. Відбувається своєрідна редуція тексту до переліку як необхідний попередній етап виконавської роботи» [7, с. 23]. І це ми можемо бачити під час перегляду кінороботи Ростислава Синька, спостерігаючи за працею всієї знімальної групи, за кожною акторською, режисерською та операторською знахідкою.

Професійна команда, вдалі акторські роботи Олега Савкіна, Ольги Сумської, Анатолія Мокренка та ін., чудова музика до фільму, над якою працювали Валентин Сильвестров та Олександр Яворик, продумана операторська робота Михайла Іванова – усе це разом дало змогу створити якісний мистецький витвір та донести режисерський задум до глядача.

Під час перегляду кінофільму вражає контраст між позитивними та негативними героями, який створюється за рахунок мови персонажів. Лайлива лексика, груба російська мова наглядців, працівників каральних органів викликають збентеження та огиду. Особливо цей контраст відчутно на початку стрічки, коли лунає українська пісня, потужна, глибока, з болем, тугою, яка знаходить відгук у глядацьких серцях. Імпонує мелодійна, барвиста українська мова головних героїв, звернення авторів до одвічних цінностей українського народу. Так, глядач спостерігає за виснаженим Андрієм, який непритомніє і чує за кадром слова-наказ: «ЛЮБИ СВОЮ НЕНЬКУ УКРАЇНУ!», а потім ще й чує щирі слова молитви до Святого Духа, які линуть на тлі проникливої музики. Ця мелодія така природна, ніби виринає із сивої давнини, наповнює надією все навкруги, створює неймовірну атмосферу в кадрі.

Без сумніву, кінотекст впливає на свідомість глядача, формуючи його естетичні смаки та світоглядні переконання. Ті сенси, що їх вкладає автор кінофільму у свій мис-

тецький продукт, є його візією, інтерпретацією життя, його посланням до глядацької аудиторії. І не завжди його прочитання літературного твору повністю збігається з баченням автора роману, який взято за основу.

Так, Іван Багряний у романі «Тигролови» підкреслює особливе ставлення начальника етапу саме до головного героя, роблячи акцент на його прізвисьці та імені, неодноразово згадуючи їх під час зупинок ешелону та перевірки його присутності у вагоні, про що свідчать такі фрагменти твору:

«І тоді ж так само вздовж ешелону пробігає начальник етапу. Він вибігає десь від "Й. С." і, задерши голову, стурбовано мчить очима від вагона до вагона, – чогось шукає. Так він довго жене попри низку понурих, герметично закритих, рудих коробок... А тоді, задерши голову до загратованої діри, владно гукає в гроно мерехтливих очей і блідих облич, що поприлипали, мов паперові, до ґрат.

– Многогрішний!!

Обличчя зникають. Гроно мерехтливих крапок розсипається. Натомість з'являється одна пара таких же самих, з глибини вагона наближається до ґрат, а голос понуро, ніби з могили, відповідає:

– Я...

– Звать?!

Пауза. І повільно, тяжко й так само понуро:

– Григорій!..

Начальник якось мить мовчки вдвляється в дві мерехтливі цятки. Потім, заспокоєний, обертається і йде назад...

Бліде обличчя прикипає до заліза. А голос, виходячи десь з нутра, десь з пекельного клеко-ту серця, вибухає крізь зціплені зуби:

– Бережеш-ш-ш?! С-с-собака!..

І знову люто, розпачливо:

– Бережеш-ш-ш?!?

Другий голос десь з глибини вагона глухо, насмішувато:

– Отак!.. Ти, браток, як генерал! Великої честі доскочив. Сам великий начальник не їсть і не спить – все прибігає з поклоном...

Третій понурий голос, потішаючи:

– Нічого... Одбудеш всі свої двадцять п'ять – станеш маршалом...» [1].

В однойменному кінофільмі не обігрується цей епізод роману, хоча він є досить значимим та показовим для створеного Іваном Багряним образу головного героя – юнака-авіатора, засудженого на 25 років злочинним тоталітарним режимом. Автори кінооповіді демонструють увагу НКВДистів до багатьох в'язнів, а не лише до Андрія Чумака – головного героя кінострічки.

У тексті роману Івана Багряного є кілька місць, які ілюструють ставлення головних героїв до України, до рідного краю, за яким вони сумують. Так, мати згадує про старі часи до приходу більшовиків та про велику родину й господарство діда Сірка, про Сірків куток – ціле село, пор.:

«Весело жилося. Коней мав Сірко – він їм ліку не знав,.. Та, Боже мій!.. Пасіка була вуликів з двісті... Трудилися щиро, то й мали. І те сказати – було що робити і де заробляти: хліб сіяли, промишляли звірину, ходили з хурами в Манджурію і в Китай, копали золото, ловили рибу, брали ягоди та кедрові горіхи, ловили звіра живцем, «пантували»... Ми хліба сірого, синку, не їли! І коли навіть недорід тут був, то ми мали борошно заграничне, японське або американське, і риж з Китаю, як золото, і крам різний... Жили ми тут ліпше, як дома. Це була наша друга Україна, нова Україна, синку, але щасливіша. І назви наші люди подавали тут свої, сумуючи іноді за рідним краєм: Київ, Чернігівка, Полтава, Україна, Катеринославка, Переяславка тощо. Тут, де не поїдеш, – то з Києва виїдеш, а в Чернігівку приїдеш, з Чернігівки виїдеш – в Полтавку приїдеш... Але це там, де все люди наші осіли понад річками, де можна сіяти хліб. Жили! Жили ми, синку!.. Ну, а потім пішло все шкереберть... Десь прогнівали Бога. Нові часи, нові порядки. І настало таке, що люди за голови хапаються. Прийшла советская власть і все перевернула» [1].

Однойменний кінофільм також звертає увагу глядача на дві України головних героїв: на далеку омріяну справжню Україну із

Золотоверхим Києвом та на Другу Україну, яку переселенці, вигнанці з рідної землі, збудували собі на Далекому Сході у кривавому ХХ ст.

Цей мотив у наш час набуває нових відтінків, адже знову, вже у ХХІ ст., є українці-переселенці, знову є люди, які змушені шукати прихисток по всьому світові, рятуючись від страшної російської навали. Чи вдасться новим переселенцям знайти свою Другу Україну? Чи зможуть вони повернутися на батьківщину? Життя покаже...

Коли ми бачимо готовий культурний продукт українського мистецького простору, чи то кінофільм, чи то театральна постановка, мюзикл тощо, в основі яких лежить певний твір художньої літератури, ми усвідомлюємо, що це є інтерпретація, переосмислення. Отже, ідеться вже про створення нового тексту культури – кінотексту, театрального тексту, музичного тексту тощо. А це є творчим процесом митця, процесом, який також «містить компонент інтерпретації, зокрема – інтерпретації художнього коду та історичних реалій. Тому дослідження інтерпретації постає перед низкою проблем перетворення і переосмислення текстів, зокрема, побудови художніх абстракцій та розкриття інтенціональності текстів» [7, с. 23].

Минулого року за мотивами однойменного роману Івана Багряного вийшов мюзикл «Тигролови» режисера Сергія Павлюка. Це, без перебільшення, стало знаковою мистецькою подією, яка має успіх у глядача (аншлаги, повні зали на кожен черговий показ вистави) та схвальні рецензії критиків.

Слушно зазначає музична оглядачка «Української правди» Наталка Писанка: «Проживання на власному досвіді описаного у "Тигроловах" – не просто слова для режисера Сергія Павлюка. Допити, які практикували 100 років тому, використовують нині росіяни під час повномасштабної війни. Цей досвід довелося пройти Павлюку, перебуваючи у тимчасово окупованому Херсоні. "Ми надто швидко забуваємо нашу історію", – стверджує режисер "Тигроловів", тому так важли-

во її нагадувати, розказувати про неї мовою мистецтва. Наприклад, про те, як росіяни намагалися знищити українців, забороняючи все українське. На сцені бачимо, як з головного героя зривають вишиванку, а натомість натягають гамівну сорочку, затикають кляпом рот. Як українцям в “ешелоні смерті” наказують негайно замовкнути, коли вони починають співати... Як крутяться бюрократичні коліщатка навколо Грицька, коли він намагається отримати дозвіл на полювання. Як навколо Григорія Многогрішного танцюють посіпаки у чумних масках. Бо отримавши статус “ворог народу”, ти ніби стаєш заразою для суспільства. Насправді ж найбільша чума того часу – тоталітарний радянський режим, щупальця якого не ослабли і до нашого часу» («Українська правда». 17 червня 2023 р.).

Іван Багряний у романі «Тигролови» надзвичайно майстерно створив образ головного героя – правнука гетьмана Дем'яна Многогрішного, наголошуючи на славетних пращурах і генетичній пам'яті, яка береже згадки про історію та давню славу волелюбного українського народу і про його запеклого ворога – підступного й безжального північного сусіда.

Образ Григорія Многогрішного глибоко вразив читача в далекому 1944 році та не лише байдужим сучасних молодих митців, надихає їх на роздуми та експерименти, креативне переосмислення та інтерпретації, щоб образ справжнього патріота України, готового віддати своє життя за рідну землю, і сьогодні знаходив відгуки в серцях і душах глядача. Бо у творі йдеться про вічні цінності, про те, що ніколи не минає. Про добро, любов та свободу.

Мюзикл справді вийшов досить українським, хоча до його перегляду виникали певні застереження щодо вибору саме цього жанру. Утім, сучасний український музичний театр розвивається, знаходить креативні й цілком переконливі форми для впливу на глядача, що є виправданим та мотивує митців до подальших творчих пошуків.

За декілька днів до виходу мюзиклу «Тигролови» журналістка з Радіо «Культура» Наталія Грабченко поспілкувалася з представниками авторської команди цього мистецького проєкту. У розмові зі співавтором лібрето і співкомпозитором Кирилом Безкоровайним її насамперед цікавили питання щодо роботи над виставою – чи було привнесено щось нове в літературну основу твору?

Пан Кирило наголосив: «Роман “Тигролови” нині є дуже актуальним. Ми дописали мюзикл ще до повномасштабного вторгнення, а вже під час війни зрозуміли, що всі ті сенси, які Іван Багряний закладав десятки років тому, сьогодні дуже на часі. Адже цей роман саме про боротьбу за свободу, про те, що сміливість людини визначає щастя. Ми все це зберегли, і навіть децю додали з інших романів Івана Багряного. Наприклад, нам здалося, що антагоніст Медвін у романі трішки гірше прописаний, нам не вистачало “фарби”. Тож ми її взяли з іншого роману Багряного “Сад Гетсиманський”. Там сильніше змальовані сцени ГУЛАГу, тортур і заслання» («Суспільне: Культура. Мистецтво. Театр». 5 червня 2023 р.).

Як бачимо, роман Івана Багряного в нових реаліях потребував, на думку авторів мюзиклу, підсилення образу ворога, певного його переосмислення та додаткової інтерпретації, адже той світ, у якому опинилися українці сьогодні, під час повномасштабної війни з нашим давнім екзистенційним антагоністом, світ, у якому противник виявився ще більш страшним та моторошним, ніж будь-хто міг собі уявити у ХХІ ст.

Творчий процес, виконавство як мистецтво інтерпретації текстів, «творчість митця-виконавця (актора, музиканта) містить парадокси: з одного боку, вона завжди є репродукцією наперед визначеного матеріалу драматичної ролі або композиторського твору; з іншого боку, вона не має сенсу поза продукцією нового, коли у виконанні створюється новий образ, пропонується нове прочитання тексту, виявляються

невідомі раніше інтерпретаційні можливості» [7, с. 8].

В інтерв'ю Радіо «Культура» художник-постановник вистави народний артист України Олександр Білозуб зазначив: «Для мене вкрай важливо було заглибитися в постать Івана Багряного. Усе його життя відтворене і в його романі. Історія, побудована на страшних лихоліттях 20–30-х років із Сибіром, каторгами тощо, але там є дуже красива романтична історія.

Чому твір називається «Тигролови»? Бо тигролови – це люди, які йдуть з відкритим забралом на найстрашнішого звіра Сибіру – тигра. Вони надпотужні за своїм еволюційним розвитком і силою, вони рівні з тигром. Однак у творі людина воює не лише з тигром, людина воює з іншою людиною – чекістом, представником НКВС тощо. Щодня ми бачимо, що московити за нами полюють. Є природне протистояння людини і природи, і є неприродне протистояння людини і людини.

Ще одна цікава історія в творі – історія збереження традицій тих, кого завезли в Сибір. Вони не могли з собою нічого взяти дорогою в Сибір, є тільки стара скриня, де зібране збіжжя, фотографії родичів різних поколінь, якими завішана хата, і українські рушники, котрі вони привезли з далекої України» («Суспільне: Культура. Мистецтво. Театр». 5 червня 2023 р.).

Кінохроніка, яка задіяна в мюзиклі «Тигролови» та стала досить важливою знахідкою (хоча й не на кожному показі демонструється), додала ефект присутності та є історичною ілюстрацією того часового зрізу й реалій тоталітарного суспільства, у яких існували безправні мешканці далекого Сибіру. Про кадри, що їх бачить глядач у виставі, сценограф Олександр Білозуб розповідає: «Це Сибір, 1930-ті роки. Я знайшов хроніки абсолютного безумства, коли тисячі людей працюють, возять ліс, пиляють, копають, а посередині для підняття їхнього духу грає оркестр на відполірованих інструментах у білих френчах. Такий собі центр культури серед жаху і смерті. Це відео – факт того

життя, це реальність, яку важко збагнути й усвідомити. Оце і є ознака тоталітарної людиноненависницької системи, яка ніяких висновків для себе відтоді не зробила, і знову суне до нас у такій жахливій формі, як ми всі бачимо» («Суспільне: Культура. Мистецтво. Театр. 5 червня 2023 р.).

Цінним для нас є розуміння сучасними митцями тих гострих світоглядних проблем, які з'явилися в українському суспільстві, та завдань, що їх ставили перед собою автори цього мистецького проекту.

«Для мене як художника-постановника це й досі питання: про що говорити під час війни і як говорити – стукати чи ні, чекати, що відкриється серце або душа у глядача, чи ні? Я й досі не знаю, бо всі зараз надто багатовекторні, ми розбиті фізично і морально. Тому зараз для мене існує одна формула – зігріти цих людей любов'ю, віддати частину себе. Без пафосу: це сьогодні найголовніша місія мистецтва – реабілітація через мистецтво», – наголошує Олександр Білозуб («Суспільне: Культура. Мистецтво. Театр». 5 червня 2023 р.).

Нам надзвичайно імponує думка про найголовнішу місію мистецтва сьогодні – це саме реабілітація через мистецтво. Глядач потребує сьогодні саме цього насамперед, прагне, щоб на рани було пролито цілющі ліки. Мистецький продукт повинен давати надію, показувати щасливий варіант перебігу подій. Віра в перемогу добра над злом, оспівування любові, яка не минає, – усе це має бути сьогодні в сучасному театральному, музичному та кінотексті. Адже є спрага та запит на такі культурні продукти.

Осмыслюючи призначення мистецтва в широкому філософському вимірі, нам видаються важливими погляди І. Юдкіна-Ріпуна, який розглядає проблематику виконавського мистецтва в театрі та музиці з позицій феноменології. Так, відомий культуролог стверджує: «Призначення і покликання виконавського мистецтва, театрального і музичного, його можливості і обмеження, його відношення до створен-

ня текстів – це часткові питання широкої проблеми творчого процесу. Виконавство як утілення цілей, як знаходження засобів для здійснення творчого задуму становить необхідний момент витлумачення та визначення самих цілей, відповідності їм засобів, тобто процесу інтерпретації об'єкту цілеспрямованої дії» [7, с. 7–8]. І далі мислитель наголошує: «Укорінення витоків виконавства в природі мови уможливає простеження генези його спеціалізації. Мова становить не знаряддя, не засіб (спілкування, мислення), а буттєву основу людини, вихідну субстанцію, носієм якої стає людина, що в тій мірі є людиною, в якій є таким її носієм. Це передбачає насамперед виправдання літературоцентризму в широкому тлумаченні – від логоцентризму, тобто пріоритету мови та свідомості, до лексикоцентризму, де слово та, спеціально, ім'я стає основною клітинкою тіла культури. Обов'язковий момент вербалізації світу тягне за собою необхідну участь свідомості в творчому процесі» [7, с. 10].

У вітчизняному та світовому соціокультурному просторі актуальним є міждисциплінарний принцип осмислення того або іншого явища, об'єкта дослідження. І коли ми замислюємося над тим, у чому є основний запит сучасного суспільства, розуміємо, вербалізуючи світ, інтерпретуючи той або інший текст, що саме креативне та інтуїтивне мислення стає надважливим у процесі створення нового високоякісного культурного продукту.

Ціннісними домінантами, які оспівуються у творі «Тигролови», є перемога добра над злом, свобода, щастя, моральна велич та незламність людини. Усе це не втрачає своєї актуальності та є запорукою гідного й гармонійного життя.

Тому не випадковим на сучасному часовому зрізі культури у 20-х роках ХХІ ст. є запит на такі культурні продукти, які мотивують, надихають та підтримують людину, які несуть позитивну, життєствердну ідею, які зосереджені на духовності як інтенції особистісного буття.

Джерела та література

1. Багрянний І. Тигролови. [Харків] : Центр учбової літератури, 2021. 224 с. (*Класика української літератури*).
2. Історія української культури / голов. ред. М. Жулинський. Київ : Наукова думка, 2011. Т. 5. Кн. 1. Українська культура ХХ – початку ХХІ століть. 863 с.
3. Історія української культури / голов. ред. М. Жулинський. Київ : Наукова думка, 2011. Т. 5. Кн. 2 : Українська культура ХХ – початку ХХІ століть. 1032 с.
4. Матеріали до Енциклопедії української театральної культури. Ч. 1 : А–Г / [голов. ред. Г. Скрипник ; наук. ред. О. Зінич, О. Немкович] ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2022. 164 с.
5. Мех Н. О. Етос українського народу: ціннісні домінанти культурного простору. Київ, 2022. 187 с.
6. Українська художня культура в умовах інформаційного суспільства : монографія / НАН України ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2019. 476 с.
7. Юдкін-Ріпун І. Феноменологія культури як методологія інтерпретації. Київ : Інститут культурології НАМ України, 2020. 352 с.

References

1. BAHRIANYI, Ivan. *The Tiger Trappers*. [Kharkiv]: Center for Educational Literature, 2021, 224 pp. (*Classics of Ukrainian Literature*) [in Ukrainian].
2. ZHULYNSKYI, Mykola, ed.-in-chief. *History of Ukrainian Culture*. Kyiv: Scientific Thought, 2011. Vol. 5. Book 1. *Ukrainian Culture of the 20th – Early 21st Centuries*. 863 pp. [in Ukrainian].

3. ZHULYNSKYI, Mykola, ed.-in-chief. *History of Ukrainian Culture*. Kyiv: Scientific Thought, 2011. Vol. 5. Book 2: Ukrainian Culture of the 20th – Early 21st Centuries. 1032 pp. [in Ukrainian].
4. SKRYPNYK, Hanna, ed.-in-chief; Olena ZINYCH, Olena NEMKOVYCH, scientific eds. *Materials to the Encyclopedia of Ukrainian Theatrical Culture. Part 1: A–I*. National Academy of Sciences of Ukraine, M. Rylskiy IASFE. Kyiv, 2022, 164 pp. [in Ukrainian].
5. MEKH, Nataliia. *Ethos of the Ukrainian People: Value Dominants of the Cultural Space*. Kyiv, 2022. 187 p. [in Ukrainian].
6. ANON. *Ukrainian Artistic Culture in the Conditions of the Information Society: A Monograph*. National Academy of Sciences of Ukraine M. Rylskiy IASFE. Kyiv, 2019. 476 pp. [in Ukrainian].
7. YUDKIN-RIPUN, Ihor. *Phenomenology of Culture as a Methodology of Interpretation*. Kyiv: Institute of Culturology of the National Academy of Arts of Ukraine, 2020, 352 pp. [in Ukrainian].

Надійшло / Received 16.03.2024

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 11.06.2024